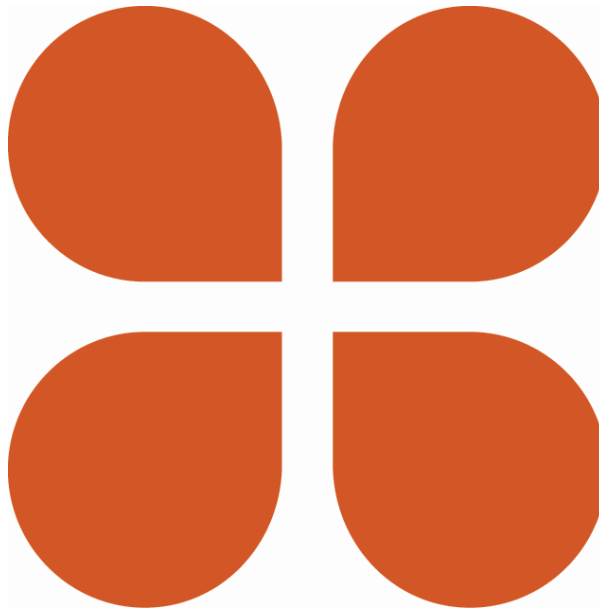

Riksintressen för kulturmiljövården

– Norrbottens län (BD)

Områden av riksintresse för kulturmiljövården i Norrbottens län (BD) enligt 3 kap 6 § miljöbalken

Områden av riksintresse för kulturmiljövården i Norrbottens län (BD) enligt 3 kap 6 § miljöbalken	2
ARJEPLOGS KOMMUN	4
Laisälven [BD 1] (Arjeplogs sn)	4
Kasker [BD 2] (Arjeplogs sn)	4
Gallesgutj - Nåtti [BD 3] (Arjeplogs sn)	4
Nasafjäll [BD 4] (Arjeplogs sn)	4
Rackträsk-Dellaure [BD 5] (Arjeplogs sn)	5
ARVIDSJAURS KOMMUN	5
Gallejaur [BD 6] (Arvidsjaurs sn)	5
Tjadnes [BD 7] (Arvidsjaurs sn)	5
BODENS KOMMUN	5
Avan-Unbyn [BD 8] (delen i Överluleå sn)	5
Engelska kanalen - Heden / Edefors [BD 9] (Överluleå och Edefors sn:r)	6
Boden [BD 74]	6
GÄLLIVARE KOMMUN	6
Suorva - Stora Sjöfallet [BD 10] (delen i Gällivare sn)	6
Kaitum [BD 11] (Gällivare sn)	6
Läffasaiva [BD 12] (Gällivare sn)	7
Saivorova [BD 13] (Gällivare sn)	7
Malmberget - Koskullskulle [BD 14] (Gällivare sn)	7
HAPARANDA KOMMUN	8
Tornedalen [BD 15] (delen i Nedertorneå sn och Karl Gustavs sn:r)	8
Sandskär [BD 16] (Nedertorneå sn)	8
Seskarö [BD 17] (Nedertorneå sn)	8
JOKKMOKKS KOMMUN	9
Suorva - Stora Sjöfallet [BD 10] (delen i Jokkmokks sn)	9
Purkijaur [BD 18] (Jokkmokks sn)	9
Vuollerim [BD 19] (Jokkmokks sn)	9
Porjus Kraftstation och samhälle [BD 20] (Jokkmokks sn)	9
Kvikkjokks by [BD 21] (Jokkmokks sn)	10
Laitaure [BD 22] (Jokkmokks sn)	10
Alkavare - Kedkevare (Silpatjåkka) [BD 23] (Jokkmokks sn)	10
Saltoluokta med Pietsaure [BD 24] (Jokkmokks sn)	10
Vaisaluokta [BD 25] (Jokkmokks sn)	10
Övre Kouka [BD 26] (Jokkmokks sn)	11
KALIX KOMMUN	11
Björknäs - Gammelgården [BD 27] (Nederkalix sn)	11
Törefors [BD 28] (Töre sn)	11
Nässkatan [BD 29] (Nederkalix sn)	11
Malören [BD 30] (Nederkalix sn)	12
KIRUNA KOMMUN	12
Svappavaara [BD 31] (Jukkasjärvi sn)	12
Vivungi [BD 32] (Vittangi sn)	12
Kiruna - Kirunavaara [BD 33] (Kiruna stad, Jukkasjärvi sn)	12
Jukkasjärvi [BD 34] (Jukkasjärvi sn)	13
Rautasjaure [BD 35] (Jukkasjärvi sn)	13
Torneträskområdet - Ofotenbanan [BD 36] (Jukkasjärvi sn)	13
Råstojaure [BD 37] (Karesuando sn)	13

BD län beslut RAÄ 1997-11-17. Revidering 2010 avseende värdetext för BD 33. Beslut 2019-02-13 avseende revidering av BD 8, BD 39, BD 40, BD 41, BD 42, BD 44, BD 45, BD 46, BD 47, BD 48, BD 49. Nytt anspråk: BD 75. Stryks: BD 43.
Dokument uppdaterat 2019-02-14.

Masugnsbyn [BD 38] (delen i Jukkasjärvi sn)	14
LULEÅ KOMMUN	14
Avan [BD 8] (Nederluleå sn)	14
Rödkallen [BD 39] (Nederluleå sn)	14
Avafors [BD 41] (Råneå sn)	15
Melderstein [BD 42] (Råneå sn)	16
Strömsund [BD 43] (Råneå sn)	16
Selet [BD 44] (Nederluleå sn)	16
Karlsvik [BD 45] (Luleå sn)	16
Gäddvik [BD 46] (Nederluleå sn)	17
Svartösten [BD 47] (Nederluleå sn)	17
Hindersön [BD 48] (Nederluleå sn)	18
Småskär [BD 49] (Nederluleå sn)	18
Notviken [BD 75] (Nederluleå sn)	19
PAJALA KOMMUN	19
Masugnsbyn [BD 38] (delen i Junosuando sn)	20
Kengis [BD 50] (Pajala sn)	20
Tornefors [BD 51] (Junosuando sn)	20
Palokorva [BD 52] (Junosuando sn)	20
Erkheikki - Juhonpieti [BD 53] (Pajala sn)	20
Tärendö [BD 54] (Tärendö sn)	21
Karnevaara [BD 55] (Pajala sn)	21
PITEÅ KOMMUN	21
Lillpitedalen [BD 56] (Piteå sn)	21
Hortlax [BD 57] (Hortlax sn)	21
Piteå [BD 58]	21
Öjebyn [BD 59] (Piteå sn)	22
Norr fjärden [BD 60] (Norr fjärdens sn)	22
Rosfors [BD 61] (Norr fjärdens sn)	22
Sjulsmark [BD 62] (Norr fjärdens sn)	23
Kyrkbyn [BD 63] (Piteå sn)	23
Rosvik [BD 64] (Norr fjärdens sn)	23
Jävre [BD 65] (Hortlax sn)	23
Storebben och Svarthällan [BD 66] (Piteå sn)	23
ÄLVSBYNS KOMMUN	24
Älvsbyn [BD 67] (Älvsbyns sn)	24
Storforsen [BD 68] (Älvsbyns sn)	24
Manjärv [BD 69] (Älvsbyns sn)	24
ÖVERKALIX KOMMUN	24
Överkalix [BD 70] (Överkalix sn)	24
Övre Lansjärv [BD 71] (Överkalix sn)	25
Rikti-Dockas [BD 72] (Överkalix sn)	25
ÖVERTORNEÅ KOMMUN	25
Tornedalen [BD 15] (delen i Övertorneå och Hietaniemi sn:r)	25
Isovaara [BD 73] (Övertorneå sn)	26

ARJEPLOGS KOMMUN

Laisälven [BD 1] (Arjeplogs sn)

Motivering:

Älvdalsbygd med förhistorisk bruknings- och bosättningskontinuitet och med exempel på sentida kolonisation av Sveriges *skogsbygder* med under 1800-talet anlagda *nybyggen* i anslutning till Laisälvens dalgång. (*Vistemiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Fornlämningsmiljöer med boplatser av stenålderskaraktär i områdets norra och södra del. Fångstgropssystem och kokgropar. Lämningar efter renvallar och visteplatser i södra delen av området. I Adolfsström finns lämningar efter *hytta* och äldre bebyggelse från bruksepoken i slutet på 1700-talet och början av 1800-talet. Slätterängar med lador och hässjor vid Iraftdeltat. Delliknäs nybygge med delvis bevarad bebyggelse.

I området ingår även:

Arbetsbebyggelse från 1940-talet i Laisvall.

Kasker [BD 2] (Arjeplogs sn)

Motivering:

Samiskt *nybygge* som etablerades i början av 1700-talet. Kasker är Arjeplog sockens första nybygge och utgör ett viktigt exempel på den inhemska kolonisationen.

Uttryck för riksintresset:

Blandad bebyggelse med äldre, välbevarade byggnader som bagarstuga, långloge, ladugård, sommarladugård och bodar. Myrodlingar, numera igenväxande, med utdikningar däribland det 2 km långa s k Majorsdiket.

I området ingår även:

Platsen för skjutshåll längs den s k Kristinavägen mellan Nasafjälls silvergruva och Piteå, i bruk mellan 1635-59.

Gallesgutj - Nåtti [BD 3] (Arjeplogs sn)

Motivering:

Rik förhistorisk *fångstmiljö* med boplatser av stenålderskaraktär från 5000 år f Kr till några århundraden e Kr, representativt för inlandets stenåldersmiljöer.

Uttryck för riksintresset:

I sjön Hornavan bildar ett system av sandåsar en arkipelag av öar, uddar och holmar vilka har utgjort goda boplatsslägen. Här finns boplatsslämningar, kokgropar, fångstgropssystem, härdar och en stensättning.

Nasafjäll [BD 4] (Arjeplogs sn)

Motivering:

Gruva och *gruvby* med lämningar efter Nasafjälls silvergruva som tillmättes en stor nationell betydelse för Sveriges stormaktssträvanden under 1600- och 1700-talen. (*Gruvmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

BD län beslut RAÄ 1997-11-17. Revidering 2010 avseende värdetext för BD 33. Beslut 2019-02-13 avseende revidering av BD 8, BD 39, BD 40, BD 41, BD 42, BD 44, BD 45, BD 46, BD 47, BD 48, BD 49. Nytt anspråk: BD 75. Stryks: BD 43.

Dokument uppdaterat 2019-02-14.

Gruvhål, gruvgångar, skärpningar, slagghögar, *kapellruin*, gravplats, ruiner och grunder efter kokhus, smedja, gruvstugor och bokhus, rester av rälsbana samt en restaurerad gruvstuga från 1800-talet.

Rackträsk-Dellaure [BD 5] (Arjeplogs sn)

Motivering:

Fångstmiljö med samiska vinterlägerplatser för fångst och fiske från förhistorisk tid fram till 1800-talet, som på ett lättöverskådligt sätt visar hur boplatsen har nyttjats och hur fångstgropssystem har anlagts. (*Samiska kulturmiljöer*).

Uttryck för riksintresset:

Ett stort antal äldre, samiska härdar, ett fångstgropssystem och några kokgropar.

ARVIDSJAURS KOMMUN

Gallejaur [BD 6] (Arvidsjaur sn)

Motivering:

Bevarad *bymiljö* med bebyggelse från 1800-talet som ännu uppvisar intakta gårdsmiljöer och ursprungliga bebyggelselagen. (*Vägmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

By med nio gårdar med omgivande betes- och slåttermarker. De flesta av byggnaderna är timrade och omålade, några med ved- och spåntak och några av manbyggnaderna har två våningar med full takhöjd. En mängd ekonomibyggnader och en storhässa. Slätter- och betesmarker med lador och hässjor, åkerholmar och öppna diken. Fägata och äldre byväg.

Tjadnes [BD 7] (Arvidsjaur sn)

Motivering:

Bevarat och representativt skogssamiskt sommarviste som nyttjats under lång tid. Vistet och den orörda miljön med gammal skog och väglöst land ger en bra uppfattning om ett samiskt huvudviste som användes under sommarens flyttningar av renhjorden. (*Vistemiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Restaurerat viste som idag består av sex timmerkåtor, två timrade härbren, gethus, tre bevarade och en ihoprasad jordkällare samt tre rengårdor. Öppen vall.

BODENS KOMMUN

Avan-Unbyn [BD 8] (delen i Överluleå sn)

Motivering:

Öppet *odlingslandskap* nära älven med bevarade *bymiljöer* vilka har karaktären av radbyar.

Uttryck för riksintresset:

Två byar som är belägna på mindre moränåsar intill älven och omgivna av öppna odlingsmarker. Bebyggelsen är blandad, från moderna villor till äldre, välbevarade gårdsmiljöer med norrbottensgårdar, bagarstugor, ladugårdar, uthus och bodar. Äldre drag i odlingslandskapet är öppna diken, åkerholmar och ladlandskap. (Området berör också Luleå kommun.)

Engelska kanalen - Heden / Edefors [BD 9] (Överluleå och Edefors sn:r)

Motivering:

Kanalmiljö av industrihistorisk betydelse med lämningar efter ett unikt tekniskt experiment, och som är ett av många försök att lösa problemen med malmtransporterna från Gällivare ner till kusten.

Uttryck för riksintresset:

Avbrutet kanalbygge med delar av påbörjade kanaler vid Heden och Edefors, idag i anslutning till ett villaområde, på sandhedar och öppna fält.

I området ingår även:

Lämningar efter laxfiske med medeltida anor vid Laxholmen. Marknadsplats och bruksmiljö vid Edefors.

Boden [BD 74]

Motivering:

Militär miljö och garnisonsstad som speglar Sveriges försvar och försvarspolitik under 1900-talet vid en strategiskt belägen knutpunkt för landsvägar, vattenvägar och järnvägar.

Uttryck för riksintresset:

Flera regementen med kasernbyggnader, förrådsbyggnader, verkstäder och andra byggnader och anläggningar samt öppna exercisplatser. Bergfort, skyttevärn, stridsvagnshinder, skjutbanor och vägsystem. Bostäder och servicefunktioner som hör samman med de militära etablissemangen.

GÄLLIVARE KOMMUN

Suorva - Stora Sjöfallet [BD 10] (delen i Gällivare sn)

Motivering:

Kraftverksmiljö med Suorvadammens kraftverk som var det största anläggarprojektet i landet på sin tid. Arbetet med den påbörjades 1919 och var ett startskott för utbyggandet av vattenkraften i stor skala i Sverige.

Uttryck för riksintresset:

Intill dammen fanns ett anläggsamhälle med omlastningsplats vid Stora Sjöfallet. Av de ursprungliga 40-talet byggnaderna finns idag fem välbevarade arbetarbaracker kvar vid den mäktiga dammbyggnaden. (Området berör även Jokkmokks kommun).

Kaitum [BD 11] (Gällivare sn)

Motivering:

Viste för Norrkaitums sameby som utgör ett representativt exempel på ett modernt sameviste.

(*Vistemiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Storviste med enkla bostadshus från 1900-talets mitt och med moderna småhus. Till varje gård hör flera småhus och bodar. I Kaitums centrum finns ett kapell som byggdes till minne av Dag Hammarskjöld och invigdes 1957. Det är byggt i form av en kåta och klätt med spån. Intill byn ligger en modern rengärda.

I området ingår även:

Fornlämningsområde med boplatsgropar, boplatsvallar, härdar, fångstgropar, kokgropar och boplatser av stenålderskaraktär.

Läffasaiva [BD 12] (Gällivare sn)

Motivering:

En av Mellanbyns (sameby) främsta kognitiva samiska landskap som på ett tydligt sätt belyser äldre, samisk religion. (*Kognitiv miljö, Vistemiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Område med offerplatser vid vår- och höstlederna. Det heliga berget Akkavare och en fiskeseite vid sjön. Gamla visteplatser.

Saivorova [BD 13] (Gällivare sn)

Motivering:

Kognitivt samiskt landskap som belyser den äldre, samiska religionen. (*Kognitiv miljö*).

Uttryck för riksintresset:

Två offerplatser vid sjön Isoaivo, belägna dels på en udde och dels på en holme i sjön. Den större offerplatsen på udden består av en stengrupp med en större och fyra mindre stenar. Vid stenarna har man hittat horn- och benanhopningar mm.

I området ingår även:

Platser med kokgropar, en gammal visteplats med fem kåtatomter och en förrådsställning samt sommargravar.

Malmberget - Koskullskulle [BD 14] (Gällivare sn)

Motivering:

Två *gruvsamhällen* med för dem karaktäristisk och tidstypisk bebyggelse som väl speglar konjunkturförändringar och social skiktning from 1800-talets slut.

Uttryck för riksintresset:

Samhällen med karaktäristiskt uppdelad bebyggelse; bolagsområden och enskilt bebyggda områden. Bolagsområdena är idag relativt intakta, med arbetar- och tjänstebostäder och en disponentvilla. Det finns också byggnader med direkt anknytning till brytningen t ex Hermelinstollen, Seletlaven och ångkraftstationen.

HAPARANDA KOMMUN

Tornedalen [BD 15] (delen i Nedertorneå sn och Karl Gustavs sn:r)

Motivering:

Älvdalsbygd med förhistorisk bruknings- och bosättningskontinuitet, präglad av ett öppet odlingslandskap med *bymiljöer*, vissa av medeltida ursprung, och fiskeplatser längs älven. En mångskiftande kulturmiljö med välbevarad jordbruksbebyggelse och bystruktur. Bebyggelse som är knuten till fisket visar i en bygd som etablerades tidigt på den viktiga kopplingen mellan fiske och jordbruk och som fortfarande har ett aktivt jordbruk och fiske. Tornedalen ger goda exempel på odlingsmarkens organisation och struktur i de östligaste delarna av Sverige. På många ställen syns en klar östlig påverkan i både bebyggelse och landskap då Tornedalen före 1810, då Finland skildes från Sverige, var en homogen bygd på båda sidor av älven. Detta speglas av förhållandet med suveränitetsholmarna i älven, där en svensk kan äga och bruka mark på en holme på finska sidan av gränsen och en finne äga och bruka mark på en svensk holme. (*Kvarnmiljö, Gränsbygd*).

Uttryck för riksintresset:

Karaktäristiska *radbyar*, en del med medeltida ursprung, med öppna odlingsmarker intill älven och på suveränitetsholmarna med lador, diken, odlingsrösen och åkerholmar. Odlingsmarken präglas av olika ägoformer med allt i från modernt, storskaligt jordbruk till mindre, småskaligt och mångformigt med välbevarade odlingar. Blandad bebyggelse med till stora delar högt kulturhistoriskt värde, tex tornedalsgårdar, vasformiga aittor (dvs förrådsbodas), timrade uthus, bodar och fiskebodas. Bebyggelsen är till stor del finskinspirerad och unik genom att större delen av bebyggelsen på finska sidan av älven brändes av tyskarna under andra världskrigets slutskede. *Fornlämningsmiljöer* från stenåldern vid t ex Ylinen Perävaara. Pata vid Kukkolaforsen med tillhörande bebyggelse för fisket, två kvarnar och en såg. (Området berör även Övertorneå kommun.)

Sandskär [BD 16] (Nedertorneå sn)

Motivering:

Skärgårdsmiljö med lämningar efter *säsongsfiskelägen* och fångstplatser som visar på fiskets och säljaktens stora betydelse för försörjning och ekonomi under lång tid. (*Fornlämningsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Fiskeläge med bevarad bebyggelse jämte husgrunder, gistgårdsrösen och båtlämningar. Lämningar efter öns äldsta fiskeläge, troligen från 1400-talet. *Kapell* från 1760-talet. Ön som är den största av öarna i Haparanda skärgård har utnyttjats kontinuerligt fram till idag för fiske och säljakt.

Seskarö [BD 17] (Nedertorneå sn)

Motivering:

Sågverksamhülle med kontinuitet in i vår tid, beläget på en ö, där lokaliseringen visar på 1800-talets möjligheter och tekniska utveckling.

Uttryck för riksintresset:

Från den äldre sågverksrörelsen finns grunder efter såg och arbetarbostäder, förtöjningsplatser och spinkkajer. En blandad villabebyggelse med inslag av välbevarade bostäder från 1900-talets början och bebyggelse med anknytning till fisket. Bebyggelsen i samhället speglar det finska inflytandet på

kulturen i området.

JOKKMOKKS KOMMUN

Suorva - Stora Sjöfallet [BD 10] (delen i Jokkmokks sn)

Motivering:

Industrimiljö med Suorvadammens kraftverk som var det största anläggningprojektet i landet på sin tid. Arbetet med den påbörjades 1919 och detta var också startskottet för utbyggandet av vattenkraften i stor skala i Sverige. Intill dammen fanns ett anläggsamhälle med omlastningsplats vid Stora Sjöfallet. (*Kraftverksmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Av de ursprungliga 40-talet byggnaderna finns idag fem välbevarade arbetarbaracker kvar vid den mäktiga dammbyggnaden. (Området berör även Gällivare kommun).

Purkijaur [BD 18] (Jokkmokks sn)

Motivering:

Rik fornlämningsmiljö med boplatslämningar, bla flera exempel på en basboplat i skogslandet, från senneolitikum fram till och med järnåldern.

Uttryck för riksintresset:

Boplatsvallar, boplatsgropar och kokgropar som ligger på holmar och uddar i sjön, framförallt på Tallholmen.

I området ingår även:

Samisk offerplats på Tallholmen. Nybygge från 1673-1700, bebyggt ännu idag. Pärlälven, där man under första världskriget fiskade sötvattenmusslor för pärlornas skull.

Vuollerim [BD 19] (Jokkmokks sn)

Motivering:

Pedagogiskt och vetenskapligt värdefull förhistorisk *fångstmiljö* med en 6000 år gammal basboplat vid sammanflödet av Lilla och Stora Lule älvar.

Uttryck för riksintresset:

I området finns sex hyddbottnar, eldstäder och fångstgropar.

Porjus Kraftstation och samhälle [BD 20] (Jokkmokks sn)

Motivering:

Sveriges enda helt bevarade kraftverkssamhälle med vattenkraftstation av stort teknikhistoriskt intresse. Samhället speglar väl en successiv utveckling av vattenkraften från 1910 fram till idag. (*Kraftverksmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Landets första stora kraftstation som byggdes under jord 1910-15. Ställverk. Bevarad kåkbebyggelse och driftspersonalens bostäder från den första anläggningstiden samt Porjushusen och ett *egnahemsområde* från 1940-talet.

Kvikkjokks by [BD 21] (Jokkmokks sn)

Motivering:

A. *Bruksmiljö* med lämningar från brukstiden. En komplex miljö som bl a belyser den svenska centralmaktens anspråk på fjällvärlden under 1600-talet.

B. Nybyggarmiljö som utvecklats till en *turistort* med anläggning från den tidiga turismens tid till idag. (*Nybygge*).

Uttryck för riksintresset:

A. Från brukstiden finns en vall från en dammanläggning, ett malmupplag, antydningar till rostmurar, husgrunder, brukskyrkogården, spismursrester efter bl a smedjan, prästens och bruksskrivarens hus.

B. STF:s turistanläggning från 1927 och Kungsleden. Slätterholmar, idag ohävdade, och äldre ladugårdar.

Laitaure [BD 22] (Jokkmokks sn)

Motivering:

Kognitivt landskap med tre samiska offerplatser som väl belyser den äldre, samiska religionen.

Uttryck för riksintresset:

Offerplats belägen i en grotta, omnämnd 1671 som den viktigaste i området. Dessutom finns det flera offerplatser med seitar vid Laitaures norra sida.

Alkavare - Kedkevare (Silpatjåkka) [BD 23] (Jokkmokks sn)

Motivering:

Gruvmiljö från sent 1600-tal där silvermalm brutits för användning i Kvikkjokks smälthytta.

Uttryck för riksintresset:

Ett kapell, grunder efter byggnader, gruvhål, resterna av uppfodringsverket och varphögar i Alkavare. I Kedkevare finns gruvhål, skärpningar och husgrunder samt ett 20-tal s k försvarsarbeten.

Saltoluokta med Pietsaure [BD 24] (Jokkmokks sn)

Motivering:

A. *Vistemiljö* med karaktäristisk bebyggelse från 1900-talets andra hälft.

B. *Turistort*.

Uttryck för riksintresset:

A. Sommarviste med torvkåtor, rökkåtor och uthus. Höst-och vårviste med torvkåtor och förvaringsbodas samt en kalvmärkningsgård. En kyrkkåta från 1959.

B. STF:s turiststation från 1918.

I området ingår även:

Fornlämningsmiljöer med kokgropar, fångstgropar och boplatser av stenålderskaraktär.

Vaisaluokta [BD 25] (Jokkmokks sn)

Motivering:

Viste för Karesuandosamerna, som ett exempel på en boplatser under vår, sommar och höst för de samer som bedrev extensiv renskötsel. (*Vistemiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Storviste med torvkåtor, mindre, enkla bostäder och en kyrkkåta vid stranden av Vaisaluokta.

Övre Kouka [BD 26] (Jokkmokks sn)

Motivering:

Bymiljö med en av Jokkmokk sockens äldsta byar och med bevarad bystruktur, bebyggelse och odlingslandskap.

Uttryck för riksintresset:

Bostadshus från 1920- och 30-talen, timrade enkelstugor, uthus, bodar, dubbelhärbre och sommarladugård. Slätter- och betesmarker som hävdas till en del. Odlingsrösen och stensträngar. Länets enda vargård från 1800-talet första hälft.

I området ingår även:

Ett fångstgropssystem.

KALIX KOMMUN

Björknäs - Gammelgården [BD 27] (Nederkalix sn)

Motivering:

Herrgårdsmiljö med omgivande odlingslandskap av medeltida ursprung med *torpmiljö* samt *bymiljö* av radbykaraktär.

Uttryck för riksintresset:

Radbyn och Gammelgården - en herrgård från 1700-talet - samt de egendomslösa torpbebyggelse i skogskanten, belyser tydligt agrarsamhällets sociala skiktning.

Törefors [BD 28] (Töre sn)

Motivering:

Industrihistoriskt värdefull *bruksmiljö* som utgör en av länkarna i Norrbottens betydelsefulla gruv- och brukshistoria fram till malmbanans tillkomst 1888.

Uttryck för riksintresset:

Törefors bruk med smedsbostad, kontor, herrgård, kvarn, magasin, turbinhus, masugnsruin, grunder, dammkanal, spinkkaj, dumphögar och slaggvarp.

Nässkatan [BD 29] (Nederkalix sn)

Motivering:

Bevarat och lokalt betingat *fiskeläge* vid den svenska bottenvikskusten. Miljön berättar om fiskemetoder och sociala förhållanden i äldre tid.

Uttryck för riksintresset:

Fiskeläge, belagt sedan 1700-talet, med ett tiotal fiskarstugor och sjöbodas, gistgårdsrösen och båtlänningar.

Malören [BD 30] (Nederkalix sn)

Motivering:

Betydelsefullt *säsongsfiskeläge* av medeltida ursprung och senare *kommunikationsmiljö* på en ö i yttersta delen av Haparanda skärgård.

Uttryck för riksintresset:

Ö med fiskeläge, fiskekapell, den gamla fyren och lotsstationen, ett vrak, en sjömansgrav, fiskelägestomt, gistgårdslämning och en lämning efter en fyrbåk samt en labyrint.

KIRUNA KOMMUN

Svappavaara [BD 31] (Jukkasjärvi sn)

Motivering:

Gruvsamhälle och *gruvmiljö* med lämningar efter en av de äldsta gruvrörelserna i länet.

Uttryck för riksintresset:

Lämningar efter den äldre gruvbrytningen med en hyttruin, rester av en rostugn, kvarn, fördämningsvall, vattenränna, husgrunder, slagghvarp och gruvhål. Samhället har en blandad bebyggelse med bl a egnahemsområden och hyreshus med höga arkitektoniska värden samt äldre jordbruksbebyggelse med mangårdar, ladugårdar och uthus. Väster om samhället ligger gruvanläggningen från 1964 med kolsinterverket och järnmalmgruvan.

Vivungi [BD 32] (Vittangi sn)

Motivering:

Förhistorisk *fångstmiljö* med länets största kända sammanhängande fångstgropssystem.

Uttryck för riksintresset:

Fångstgropssystem, avsett att fånga vildrenar i, med ca 300 gropar som sträcker sig från sjön Rahtusenjärvi norrut till Lainoälven.

Kiruna - Kirunavaara [BD 33] (Kiruna stad, Jukkasjärvi sn)

Motivering

Stadsmiljö och industrilandskap från 1900-talets början där tidens ideal för ett mönstersamhälle förverkligades på ett unikt sätt i det oexploaterade fjällandskapet. Staden Kiruna grundades på landets då största industriella satsning, gruvbrytningen i de norrbottniska malmfälten, och har utvecklats till ett centrum för norra Norrlands inland.

Uttryck för riksintresset

Stadens silhuett och gruvberget med sin karakteristiska profil, samt utblickar mot det omgivande landskapet. Olika industriella anläggningar som visar grunden för samhällets existens, samt järnvägsmiljön som berättar om en nödvändig förutsättning för dess utveckling. Den terränganpassade stadsplanen av Per O Hallman och Gustaf Wickman med dess gatunät, tomtstrukturer och öppna platser. Olika karaktärsområden med bebyggelse av hög arkitektonisk kvalitet och tidspräglade ideal och uttryck som avspeglas i både planmönster och byggande. Kännetecknande byggnader från samhällets uppbyggnadsskede och från senare delar av 1900-talet som de så kallade Bläckhornen för en arbetarbefolkning, tjänstemannabostäder och Hjalmar

Lundbohmsgården. Offentliga byggnader som kyrkan, den gamla brandstationen och stadshuset. Till efterkrigstidens mer utmärkande arkitektur hör också bostadsbebyggelse av Ralph Erskine.

Jukkasjärvi [BD 34] (Jukkasjärvi sn)

Motivering:

Kyrkby som utgör ett exempel på statsmaktens strävan att hävda svensk besittningsrätt över lappmarken under 1600-talet.

Uttryck för riksintresset:

Kyrkan som uppfördes 1726 och vars konstruktionstyp (timmerkistkonstruktion) är den enda bevarade i landet, den gamla marknadsplatsen med grunder efter bodarna och en hembygdsgård med en timrad parstuga från 1736, ladugård, aitta, bod och andrastuga.

Rautasjaure [BD 35] (Jukkasjärvi sn)

Motivering:

Kognitivt samiskt landskap från den intensiva renskötselns tid med viste- och offerplatser som belyser både samisk kultur och äldre religion. (*Samisk kulturmiljö, Kognitiv miljö*).

Uttryck för riksintresset:

Offerplats belägen i ett stenras, med fynd som visar på kontakter både öster- och västerut. Lämningar efter äldre visten, bl a en stor mängd härdar, förvaringsgropar, rester efter förvaringsställningar, getkåatomter, ladugårdsgrunder och kåatomter. Det finns även lämningar efter sommargravar i området på bla Jamikussuolo (De dödas ö).

Torneträskområdet - Ofotenbanan [BD 36] (Jukkasjärvi sn)

Motivering:

Järnvägsmiljö längs med Ofotenbanan, som är en viktig del i länets industri- och teknikhistoria och landets första, längre elektrifierade bana. Ofotenbanan förde med sig att gruvnäringen fick ett uppsving och att turismen kunde utvecklas i området.

Uttryck för riksintresset:

Malmbanan och de lämningar som arbetet med denna gett upphov till; stationsbyggnader, materiellväg, grunder och *kyrkogård* efter anläggarsamhällena vid Tornehamn och Katterjåkk, några äldre hus, grunder efter lokstall, hus, hotell och pumpstation bl a vid Riksgränsen.

I området ingår även:

Sjangeli, koppargruva från 1600-talet och Kuokkel, koppargruva från slutet av 1800-talet.

Råstojaure [BD 37] (Karesuando sn)

Motivering:

Fornlämningssmiljö från den intensiva renskötselns tid som väl belyser samernas liv och äldre religion. (*Samisk kulturmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Område intill Könkämä och Lainovuoma samebyars gamla flyttningssleder med härdar, kåatomter, boplatzgropar, sommargravar samt en gammal offerplats.

Masugnsbyn [BD 38] (delen i Jukkasjärvi sn)

Motivering:

Fd *bruksmiljö* med gruvor, från mitten av 1600-talet som tillsammans med Junosuando gruvor utgör början på den industriella järnhanteringen i Norrbotten.

Uttryck för riksintresset:

Bruksområde med den gamla bruksgården, masugnsruin, gruvhål, en kvarn/såg, äldre transportväg med några kavelbroar, kalkmagasin och kalkugn. (Området berör även Pajala kommun).

LULEÅ KOMMUN

Avan [BD 8] (Nederluleå sn)

Motivering:

Bevarad *bymiljö* med medeltida ursprung belägen i det öppna *odlingslandskapet* vid Luleälven. Byn är representativ för Norrbottens kustnära jordbruk som historiskt dominerats av boskapsskötsel med fiske som ett betydande inslag i ekonomin. (*Bymiljö, odlingslandskap, kommunikationsmiljö; vägmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Bykärnan som formar sig till en klungby med oregelbundet tomtmönster där många gårdslägen från 1796 års karta kan identifieras.

Odlingsmarker mellan bykärnans gårdar speglar klungbyns oregelbundna struktur. Bebyggelsen med ett varierat bestånd av "Norrbottensgårdar"; timmerhus uppförda i traditionellt enkla volymer med rödfärgad brädfodring och även mer påkostade varianter med arkitektoniska ambitioner som frontespiser, valmade gavlar och profilerade listverk. Byggnaderna har gemensam nämnare i skala, långsmala proportioner och symmetrisk fönstersättning, under tunna, flacka sadeltak. Lantbrukets ekonomibyggnader har en viktig rumsbildande funktion på gårdarna.

Landskapsstrukturer som brukningsvägar, diken, ägo gränser och pirar som orienterar sig vinkelrätt mot älven. Vägstruktur från tidigt 1800-tal. Kring landsvägens trevägskorsning skapar husens läge i väglinjen ett förtätat vägrum. Ladlandskapet med små, grå och snedväggiga lador på de hävdade markerna, är en direkt avspeglning av jordbrukets inriktning på boskapsskötsel. Den visuella kontakten med älven och grannbyn på östra sidan om älven är, liksom siktlinjer mot odlingsmarkerna och utflyttade gårdar/bydelar, viktiga för förståelsen av landskapets betydelse för byns försörjning och utveckling.

Rödkallen [BD 39] (Nederluleå sn)

Motivering:

Luleå skärgårds utpost mot Finland belägen mellan inseglederna mot Luleå och Piteå. Utgör en tydlig markör för platsens roll inom sjöfarten under 1800- och 1900-talen och har alltsedan medeltiden varit en viktig plats för fiske och sjöfart (*Kommunikationsmiljö; farled, fiskeläge, fornlämningsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Lämningar efter det första fiskeläget i form av gistgårdar för torkning av fiskenät, husgrunder, gropar samt sju labyrinter på nordvästra udden.

De låga, röda lots- och fiskarstugorna från sent 1800-tal till 1900-tal, som står i oordnad rad längs en betonggjuten promenadstig. Stugorna varierar i storlek och har en återhållen skala och enkel utformning.

Stugområdets karaktär av allmänning med få gränsmarkörer mellan stugorna. Sjöbodarna, de flesta från 1900-talet, ligger ostrukturerat och varierar i form och storlek. Endast en sjöbod är av den för Bottenviken traditionella, timrade typen med utkragat loft. Belysningsstolparna som kantar betongstigen. Det timrade rödfärgade kapellet från år 1800 har fungerat som sjömärke och är uppfört mitt på ön, på avstånd från stugorna. Heidenstamsfyren och 1950-talets lotsuppassningshus i gestalt av ett fyrkantigt torn är öns landmärken. Tillsammans med mistlur, radarmast och lotshamn utgör de tydliga markeringar för platsens roll inom sjöfarten under 1800- och 1900-talen.

Fyrvaktarbostället och den höga stenmur som inramar byggnaderna. Siktlinjer från Rödkallen till Farstugrunden i öst och Nordströmsgrundet i söder. Fartygsvrak på havsbotten kring ön.

Gammelstad [BD 40] (Nederluleå sn)

Motivering:

Kyrkstad och *småstadsmiljö* som utvecklats ur en medeltida kyrk- och marknadsplats. Speglar norra Skandinaviens tidiga sockenindelning och kyrkstadsseden med tillfälligt boende. (*Kyrkstad, stadsmiljö; småstad, fornlämningsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Kyrkbergets siluett med kyrkan och det vitputsade kyrktornet som utgör ett tydligt landmärke.

Tillfartsvägarnas flerhundraåriga sträckning, med den av landhöjningen numera utplånade vattenvägen via hamnen, som var avgörande för Luleå stads etablering på platsen 1621.

Kyrkomiljön, områdets kärna; med den stora medeltidskyrkan med gråstensmurar, branta spåntak och fristående torn, gravkapell och gravhus, inramat av en bogårdsmur med medeltida portalbyggnader och ett timrat sockenmagasin från sent 1700-tal. Det öppna odlingslandskapet i norr representerar ägorna som tillhört prästgården och har kontinuitet från medeltiden. Siktlinjerna från norr som visar den tydliga gränsen mellan kyrkstaden och omlandet. Det oregelbundna gatunätet av medeltida karaktär med de små kyrkstugorna formerade i klungor och ofta delade i flera kamrar med olika ägare. Stugornas karaktäristiska skala, färgsättning och enkla form som genom omsorgsfulla hantverksdetaljer i dörrar, fönsterluckor, fönsteromfattningar och knutar får en rik variation. Kyrkstadsseden kommer till uttryck i den ödslighet som de stängda fönsterluckorna förmedlar under stora delar av året. Kyrkstadens allmänningsskara utan planteringar, staket eller andra gränsmarkörer mellan stugorna. Stads kvarteren som visar utvecklingen inom 1600-talets nyanlagda trästad med rutnätsplan. Luleås äldsta stadsbebyggelse med 1700- och 1800-talens småstadsmässiga träbebyggelse, med de kännetecknande långa, låga bostadslängorna belägna i gatulinjen. Medeltida kulturlager i nästan hela Gammelstad.

Avafors [BD 41] (Råneå sn)

Motivering:

Bruksmiljö som representerar inledningsfasen av Gällivarealmens kapitalisering. Speglar hur lokaliseringen av den tidiga järnframställningen styrdes av tillgången till träkol och vattenkraft. (*Bruksmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Det ensliga läget i skogsbygden vid den idag fritt strömmande Vitån som fungerade både som kraftkälla och transportled. Den övertorvade masugnsruinen representerar navet i bruksmiljön. Grunder efter hyttlämningar som rostugnar och kolhus, smedja och andra verksamhetsbyggnader kring ruinen. En stor slagghvarp med blåskimrande slaggnedanför masugnen som drevs mellan 1834 och 1887. Rester av arbetarbostäder i form av stenmurar, husgrunder och prydliga stenmurade källargropar nordväst i området. Slåtterängar kring husgrunderna.

Melderstein [BD 42] (Råneå sn)

Motivering

Bruksmiljö för bearbetning av tackjärn utvunnet ur Gällivaremalmen. Läget intill Råneälven speglar tillgång till skog och vattenkraft som de viktigaste förutsättningarna för förindustriell järnframställning. (*Bruksmiljö, odlingslandskap*).

Uttryck för riksintresset:

Vattendragen Bjurbäcken, med fallhöjd stor nog att driva hamrarna, och Råneälven som utgjorde farled. Den timrade dammanläggningen (rekonstruerad). Ruiner och grunder efter stångjärnshammare, smedjor, kolhus och såg. Den smala kanalen som styrde flödet till vattenhjulen nedströms dammen. Den dominerande Bruksherrgården med två våningar som fick sin nuvarande storlek kring sekelskiftet 1700–1800, med valmat mansardtak, stenimiterande träarkitektur och en veranda i två våningar. Parkmiljön kring bruksherrgården med ädelgranar och popplar samt en spegeldamm. Sambandet mellan det småbrutna, lätt kuperade odlingslandskapet med åkerholmar och flikiga kanter i väster och herrgården som utgör ett uttryck för bruksmiljön som självförsörjande enhet för arbetare utan mark. Grunder efter den 20 meter långa stall- och ladugårdslängan sydväst i området.

Strömsund [BD 43] (Råneå sn)

Selet [BD 44] (Nederluleå sn)

Motivering:

Bruksmiljö vid Alån som speglar inledningsfasen av Gällivaremalms kapitalisering och representerar en av Norrbottens största arbetsplatser på 1870-talet. (*Bruksmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Alån med timrat dämme, avgörande för brukets lokalisering.

Masugnsruinen och ruinlandskapet nedströms dammen med stångjärnshamrarnas välbyggda stengrunder och den smala kanalen för vattenhjulen, grunder efter rostugnar och kolhus samt en järnvåg. Husgrunder efter arbetarbostäder längs bäckens östra sida, söder om hyttan. Det öppna odlingslandskapet i norr som tillhör bilden av bruksmiljön under 1870-talet. Den raka allékantade gamla vägen från Avan som sträcker sig tvärs genom odlingsmarkerna. Den s.k. herrgården i lantlig, faluröd, sekelskifteskaraktär är den sista av bruksepokens byggnader som ännu står kvar, byggd som kolmagasin.

Karlsvik [BD 45] (Luleå sn)

Motivering:

Industrimiljö vid Luleälvens mynning, som representerar den moderna industrins genombrottsperiod i Norrbotten, bland annat det första moderna järnverket för förädling av Gällivaremalmen. Området speglar även industriverksamheternas stora miljöpåverkan. (*Industrimiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Ruinlandskap med grunder, fundament från linbana, spinkkajer, pråm, kajer och banvallar, brädgårdar, ångsåglämningar och andra spår efter de verksamheter (sågverk, järnverk och trämassefabrik) som geografiskt och tidsmässigt överlappade varandra på begränsad yta från 1873 till 1960-tal. Uddens storlek, form och strandlinjer som formats av avfallssediment, utfyllnadsmassor och kajer. Industribyggnaderna som utgörs av trämassefabrikens torkhall och det murade transformatorstornet på södra sidan älven, uppfört 1912 för att leverera elkraft från Sikfors kraftstation. Brukspräglad bostadsområde med rader av huslängor i trä där flera bolag samsades med egna längor och uttryck. Byggnadernas tydliga karaktär som formas av skala, proportioner, träfasader och fönstersättning. Strukturen med parallella bostadslängor åtskilda av låga uthuslängor med valmade tak. Uthuslängornas rumskapande effekt i miljön som i övrigt har få gränsmarkörer. Den sociala skiktningen som speglas genom bebyggelsens läge och gestaltning bl.a. med stora fönsterpartier och verandor på tjänstemannahusen. De stora gamla tallarna som har en avgörande betydelse för bostadsområdets rumsliga karaktär och bidrar till att skapa distans mellan husen. Skolbyggnaden i jugendinspirerad panelarkitektur som med sitt solitära läge och sin generösa fönstersättning utgör ett viktigt landmärke i området. Siktlinjerna över Gäddvikssundet mot transformatorstationen i söder och från stenarmen in mot centrum som visar funktions sambandet och den geografiska relationen till staden samt beroendet av närheten till vattendrag för transport m.m.

Gäddvik [BD 46] (Nederluleå sn)

Motivering:

Bymiljö med medeltida ursprung vid Luleälvens mynning. Representativ Norrbottensby med ovanligt bördiga marker och som utgjorde en naturlig hållpunkt längs kustlandsvägen. Byn har formats av boskapsbaserat jordbruk i kombination med ett betydande inslag av fiske. (*Bymiljö; radby, odlingslandskap, kommunikationsmiljö; vägmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Strukturer tydligt igenkännbara från 1839 års karta, som ägo gränser, öppna diken och gårdsalléer och som markerar orienteringen mot älven i det öppna landskapet mellan by och älv. Den ursprungliga södra bydelens radbykaraktär som förstärks av topografins tydliga gränser med den skogklädda åsryggen bakom gårdarna. Bostadshus bestående av långsmala s.k. norrbottensgårdar och mer kompakta husformer samt ladugårdar med bottenvåning i sten eller tegel. Ladlandskapet med enkla grå timmerlador spridda över fälten. Timrade ekonomibygnader som säregna fiskebodas med utkragande loft på flera sidor, en konstruktion typisk för Bottenvikens sjöbodas, som visar på laxfiskets historiska betydelse. Broarna representerar byns tidigare roll som hållpunkt längs kustlandsvägen och fungerar som landmärke och länk mellan norra och södra bydelen. Bågbron från 1941 som är typisk för norra Norrlands breda älvpassager.

Svartöstan [BD 47] (Nederluleå sn)

Motivering:

Stadsmiljö som speglar den sociala skiktning som var en förutsättning för industriproduktionen. Områdets framväxt och utveckling är en regional återspeglning av den internationella samhällsprocess som industrialiseringen från 1800-talets slut in i modern tid utgjort. (*Stadsmiljö; arbetarförstad/industristad*).

Uttryck för riksintresset:

Rutnätsplanen från år 1900, ett resultat av en privat initierad byggnadsplan (avsedd för självbyggeri). Ursprunglig kvartersindelning som fortfarande är avläsbar genom de allmänna gångstråk som anlagts på igenlagda gator. Bebyggelsemönstret med bostadshus i gatulinjen, med utrymme för husbehovsodling och viss djurhållning på gårdarna, med häckar och träd som avskärmning. Affärer, skola, nöjesetablissemang och folkrörelsebyggnader vilka var en viktig del av Svartöstadens komplement samhäll till de närliggande industrierna. Tidspräglad bebyggelse från 1900-talets alla årtionden. Gårdshus och uthus som visar de olika funktioner som funnits på gårdarna och ofta har bevarat det tidiga 1900-talets uttryck. Det statliga stålverket NJA:s etablering 1940 avspeglar sig i det bruksliknande, bolagsfinansierade området med identiska, små flerfamiljshus i forna brf Järnet, (kv Magnet m.fl.). Boendemiljöerna för tjänstemän och direktörer speglas i Älvnäsets prydliga årsringar av gruppbyggda villor, parhus och radhus i avskilt läge och på större avstånd från industrin och direktörens strandvilla i enskilt läge. Kontakten med och siktlinjer mot vattnet och mot industrianläggningarna.

Hindersön [BD 48] (Nederluleå sn)

Motivering:

Landets nordligaste *skärgårdsby* med aktivt jordbruk, bebodd och brukad av fiskarbönder sedan medeltiden. Ön består av tre sammanvuxna öar och representerar skärgårdsbondens blandekonomi och jordbrukets utveckling efter laga skiftet 1855. (*Kust- och skärgårdsmiljö; skärgårdsby, fiskeläge; gistgårdar*).

Uttryck för riksintresset:

Bystrukturen med gårdslägen utspridda i odlingslandskapet där smala grusvägar sträcker nära inpå eller genom gårdarna. Gårdar grupperade i öppen fyrkant som karaktäriseras av 1700- och 1800-talens timmerbyggande med månghussystem och traditionellt långsmala bostadshus med träfasader under flacka sadeltak och snickerier som betongar fönster, knutar och entréer. En mångfald av timrade ekonomibyggnader; låga röda ladugårdslängor, loftbodas, små sommarladugårdar och enstaka lador. Gårdar från tidigt 1900-tal med bostadshus med kompakta byggnadsvolymer och ofta med brutet tak.

Det småbrutna odlingslandskapet med åkerflikar, stora odlingsrösen, beteshagar, stenmurar och ett fåtal lador tillsammans med betespräglade skogspartier. Fiskehamnarna i skyddade vikar med sjöbodarna i vattenlinjen, med långa gångbryggor mot land. Ett fåtal timrade bodar av traditionell bottnisk typ med utkragande loft finns ännu kvar. Den traditionella formen har behållits även i sjöbodas byggda med modern teknik. De kvarvarande gistgårdarna där näten torkades.

Småskär [BD 49] (Nederluleå sn)

Motivering:

BD län beslut RAÄ 1997-11-17. Revidering 2010 avseende värdetext för BD 33. Beslut 2019-02-13 avseende revidering av BD 8, BD 39, BD 40, BD 41, BD 42, BD 44, BD 45, BD 46, BD 47, BD 48, BD 49. Nytt anspråk: BD 75. Stryks: BD 43.

Dokument uppdaterat 2019-02-14.

Fiskeläge med medeltida ursprung i Luleås yttre skärgård. Lämnades som gåva från drottning Kristina till Luleå stad 1652. Representerar fiskets betydelse för städernas borgerskap och visar hur kustbefolkningen nyttjat havets resurser från medeltid till modern tid. (*Fiskeläge, kyrkomiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Husgrunder och gistgårdsfundament efter 1700-talets fiskeläge strax nordost om nuvarande bebyggelse i Kyrkviken. Fornlämningar i form av en kallmurad inhägnad som enligt traditionen fungerat som tingsplats, labyrinter samt fundament efter sjömärken nära kapellet. Fiskelägets struktur med bebyggelsen som formar sig kring den hästskoformade Kyrkviken och uddens nordöstra sida, med låga små stugor innanför en rad av sjöbodas i strandlinjen. De rödfärgade stugorna har ett ålderdomligt uttryck med skala, proportioner och skorstensläge som pekar på rötter i tidigt 1800-tal eller tidigare. Sjöbodarnas tydliga koppling till respektive stuga, det öppna utrymmet mellan stugorna och raden av bodar som bildar ett gemensamt rum. Sjöbodarna som ofta är större än stugorna och har en ålderdomlig konstruktion med utkragad överdel som tidigare var vanlig längs Bottenviken. Det rödfärgade enkla kapellet från 1720 som är det äldsta i Norrbottens skärgård. Det öppna landskapsrummet mellan fiskeläget och kapellet som ligger högre och på avstånd från fiskeläget. Den skyddade naturhamnen som står i skarp kontrast till inseglingsledens öppna vatten.

Notviken [BD 75] (Nederluleå sn)

Motivering:

Industrimiljö som med sin koppling till Malmbanan visar områdets ursprung i järnvägens behov. Utgör en del av Norrbottens teknologiska megasystem där flera av det tidiga 1900-talets tunga industrisatsningar samverkade för att exploatera Malmfältens mineralfyndigheter. (*Industrimiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Bangården med spårförgreningar. Områdesstrukturen med stora tunga verkstadshallar inpå varandra som ger en förtätad industrikaraktär.

Stora byggnadsvolymer med stora fönster och röda tegelmurar som binder samman verkstäderna samtidigt som variationer i arkitekturen visar att de tillkommit vid olika tillfällen och har olika upphovsmän. Omformar- och transformatorstationerna från tidigt 1900-tal har branta sadeltak och mönstermurning kring spetsiga gavlar, helt utan gavelsprång och raka fönstervalv som främsta kännetecken. Stildrag som finns på samtida transformatorstationer längs Malmbanan. Det samtida lokstallet med sin firskeppiga byggnadsvolym och markerade gavelprofiler.

Plåtverkstad och smedja från 1921 i klassicistisk karaktär med välvda fönster och pilastrar i fönsteraxlarna som bär de flacka sadeltaken. Vagnverkstaden från tidigt 1930-tal med en enkel avskalad karaktär. Plåtskjulet med sinuskorrugerad plåt monterad direkt på den oisolerade konstruktionen som är representativ för enklare byggnader i det tidiga 1900-talets industrimiljöer. 1920-talets tjänstebostäder i gles rad på älvbrinken intill verkstadsområdet som består av fyra flerbostadshus med nationalromantiska drag. Den faluröda färgen var ett signum för SJ:s tjänstebostäder. Den glesa byggnationen med stora skogstomter är ett viktigt karaktärsdrag i området.

PAJALA KOMMUN

Masugnsbyn [BD 38] (delen i Junosuando sn)

Motivering:

Fd *bruksmiljö* med gruvor, från mitten av 1600-talet som tillsammans med Junosuando gruvor utgör början på den industriella järnhanteringen i Norrbotten. (*Gruvmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Bruksområde med den gamla bruksgården, masugnsruin, gruvhål, en kvarn/såg, äldre transportväg med några kavelbroar, kalkmagasin och kalkugn. (Området berör även Kiruna kommun).

Kengis [BD 50] (Pajala sn)

Motivering:

Bruksmiljö med Norrbottens äldsta järnbruk som lade grunden för den industriella järnhanteringen i länet.

Uttryck för riksintresset:

Här uppfördes 1647 en stångjärnsmedja som förädlade tackjärn, under 1600-talet förädlades även kopparmalm vid bruket. Till Kengisverken hörde även Svansteins bruk, Tornefors och Palokorva masugnar (BD 51 och 52). Herrgården med ekonomibyggnader och omgivande odlingslandskap. *Ödekyrkogård* med restaurerat gravhus, kyrkogrund, restaurerad kyrkstuga, husgrunder efter prästgården och *marknadsplats*.

Tornefors [BD 51] (Junosuando sn)

Motivering:

Bruksmiljö med masugn från 1706, vilken ersatte masugnen i Masungsbyn (BD 38).

Uttryck för riksintresset:

Masugnsruin, slagghvarp, kanal och husgrunder. Tornefors ingår i Kengisverken (BD 50) och var i drift till 1715 då den brändes av ryska trupper

I området ingår även:

Kvarnplats med kanal.

Palokorva [BD 52] (Junosuando sn)

Motivering:

Bruksmiljö med masugn som uppfördes som ersättning för masugnen i Tornefors (BD 51).

Uttryck för riksintresset:

Välbevarad masugnspipa, kanal, husgrunder, slagghvarp, två bruksbodas och rostugnar. Palokorva ingår i Kengisverken (BD 50) och var i drift från 1744 fram till 1873.

I området ingår även:

En kolbotten.

Erkheikki - Juhonpieti [BD 53] (Pajala sn)

Motivering:

Bymiljö bestående av två sammanvuxna jordbruksbyar med bevarad bebyggelse och belägen i nära anslutning till det nordliga bondehushållets nödvändiga resurser: älven, skogen, slåttermynen mm.

Uttryck för riksintresset:

Slåttermynen Vasikkajoki med ett 50-tal upprustade lador. 1954 fanns över 170 lador på myren.

“Potatiskullen“ i Erkheikki. Byabebbyggelsen och *odlingslandskapet*. Fäboden vid Liviöjoki.

Tärendö [BD 54] (Tärendö sn)

Motivering:

Bymiljö belägen på olika sidor av älvarna som grupperats kring sammanflödet av Kalix och Tärendö älvar, med stora inslag av bevarad bebyggelse.

Uttryck för riksintresset:

Byastrukturen med ett dussin bydelar grupperade på uddar, åsar och soltillvända sluttningar kring älvarna.

Karnevaara [BD 55] (Pajala sn)

Motivering:

Kolonat, 16 stycken, som färdigställdes 1924 i syfte att få arbetskraft till skogsbruket.

Uttryck för riksintresset:

Den enhetligt utformade bebyggelsen med statligt uppförda bostäder med kök och kammare samt ladugård. Den stora slåttermynen.

PITEÅ KOMMUN

Lillpitedalen [BD 56] (Piteå sn)

Motivering:

Väl hävdad *odlingslandskap* med ett stort antal bevarade och samlade gårds- och bybildningar med många lokala särdrag. (*Gårdsmiljö*, *Bymiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Rik och väl hävdad odlingsbygd med för länet ovanligt stort inslag av av välbevarade ängslador och Norrbottensgårdar.

Hortlax [BD 57] (Hortlax sn)

Motivering: Kyrka och *kyrkstad* med ännu levande kyrkstadstradition i en under 1910-talet bildad församling där församlingsbildningen vittnar om bygdens ekonomiska tillväxt och religiositet.

Uttryck för riksintresset:

Kyrkan i nygotik samt kyrkstaden, vilken ritades av kyrkans arkitekt (E Dahlbäck). Stugorna visar därför för bygden främmande arkitektur med inslag av nationalromantisk dalastil.

Piteå [BD 58]

Motivering:

Stadsmiljö kring torget som speglar 1600-talets stadsplanering och den förindustriella stadens bebyggelse och verksamheter.

Uttryck för riksintresset:

Det kvadratiska sk hörnslutna torget - ett av de få i landet -, gatu- och torgrummets slutna husfasader, den äldre tomtstrukturen och torgets ålderdomliga markbehandling. Den förindustriella stadens bebyggelsekaraktär, en småskalig träbebyggelse och fd Rådhuset med klassicistisk prägel samt större borgargårdar vid torget.

Öjebyn [BD 59] (Piteå sn)

Motivering:

Kyrkstad och *stadsmiljö*. En av landets största kyrkstäder som utvecklats ur en medeltida kyrk- och *marknadsplats* vid kustlandsvägen och som fortfarande bevarar en levande kyrkstadstradition. Den äldsta platsen för Piteå stad, med stadsprivilegier från 1621, som i planmönster och bebyggelse ännu ger en uppfattning om landets nyanlagda småstäder vid 1600-talets början. (*Vägmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Kyrkomiljön med 1400-talskyrkan med fristående klocktorn, sockenmagasin. Den gamla kustlandsvägen samt planmönstret med ett oregelbundet gatunät av närmast medeltida karaktär, tomtstrukturer och öppna platser. Den småskaliga kyrkstadsbebyggelsen med kyrkstugor och kyrkstallar. En minnessten över Adolf Fredriks besök på 1750-talet. Det omgivande *odlingslandskapet* med öppna marker runt kyrkstaden. Silhuetten, anblicken från omgivningarna samt utblickar mot Svensbyfjärden och stadens tidigare hamn.

Norrfjärden [BD 60] (Norrfjärdens sn)

Motivering:

Kyrka och *kyrkstad* i en så sent som under 1910-talet bildad församling där församlingsbildningen vittnar om bygdens ekonomiska tillväxt.

Uttryck för riksintresset:

De regelbundet placerade och utformade tvåvånings kyrkstugorna. Den nya tegelkyrkan, invigd 1967.

Rosfors [BD 61] (Norrfjärdens sn)

Motivering:

Bruksmiljö från 1830-talet i anslutning till den närliggande Riskälsgruvan samt ett väl hävdad *odlingslandskap* med ett 20-tal restaurerade lador som tillkommit efter 1875.

BD län beslut RAÄ 1997-11-17. Revidering 2010 avseende värdetext för BD 33. Beslut 2019-02-13 avseende revidering av BD 8, BD 39, BD 40, BD 41, BD 42, BD 44, BD 45, BD 46, BD 47, BD 48, BD 49. Nytt anspråk: BD 75. Stryks: BD 43.
Dokument uppdaterat 2019-02-14.

Uttryck för riksintresset:

Bruket grundades på lokalt initiativ och drevs till 1875 då jord- och skogsbruket tog över. Herrgård uppförd 1899. Riskälsgruvan, masugn (delvis rekonstruerad), rekonstruerad damm, grunder efter anläggningar, bruksmagasin och odlingslandskapet med lador.

Sjulsmark [BD 62] (Norrfjärdens sn)

Motivering:

Väl hävdad *odlingslandskap* med bevarade bebyggelsemiljöer med många lokala särdrag i byggnadstraditionen. (*Gårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Varierat odlingslandskapet och bevarad gårdsbebyggelse i höjdlägen.

Kyrkbyn [BD 63] (Piteå sn)

Motivering:

Lämningar efter en medeltida *handelsplats*, centrum i Pitebygden före 1400-talet och föregångare till Öjebyn och Piteå.

Uttryck för riksintresset:

Ett flertal synliga husgrunder och gropar. Ett 70-tal påvisade (vid undersökning) konstruktioner som t ex grunder till timmerhus med eller utan eldstad, grophus eller materialtäkter, separata härdar samt spridda rester av golvläggningar. Enligt traditionen platsen för länets och Piteå sockens första kyrka.

Rosvik [BD 64] (Norrfjärdens sn)

Motivering:

Komplett *fäbodsmiljö* under Rosviks by med stugor och ladugårdar med rötter i 1600-talet.

Uttryck för riksintresset:

Sex timrade fäbodstugor varav en med bevarad mjölkällare och grund efter svale. Två timrade ladugårdar och två timrade "dass".

Jävre [BD 65] (Hortlax sn)

Motivering:

Länets största kuströsemiljö med gravfält av sydiskandinavisk typ och med datering till brons- och järnålder. (*Forn- och medeltida kustmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Elva gravrösen av bronsålderstyp, fyra stensättningar av järnålderstyp, labyrint och liggande höna.

Storebben och Svarthällan [BD 66] (Piteå sn)

Motivering:

Säsongsfiskelägen som kontinuerligt nyttjats från förhistorisk tid och fram till i dag och som speglar den stora betydelsen som fisket haft i länet. Fornlämningskoncentration bestående av husgrunder och labyrinter. (*Forn- och medeltida kustmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Fyrbåk från 1825, 27 husgrunder ordnade gruppvis från 17 möh till 7 möh, 6 labyrinter och ett

vattenståndsmärke med nivåer från 1750 och framåt. Bevarad bebyggelse.

ÄLVSBYNS KOMMUN

Älvsbyn [BD 67] (Älvsbyns sn)

Motivering:

Kyrka och *kyrkstad* i en församling som bildades på 1780-talet där uppförandet vittnar om bygdens ekonomiska tillväxt.

Uttryck för riksintresset:

Kyrkan och kyrkstadsbebyggelsen med 32 bevarade stugor som restaurerades 1969-70.

Storforsen [BD 68] (Älvsbyns sn)

Motivering:

Skogsbruksmiljö med anläggningar för att omleda älvfåran så att flottning i forsen gick att genomföra. Forsen och anläggningarna är en av länets märkligaste lämningar efter flottningen.

Uttryck för riksintresset:

Stenfyllningar för att styra timret och torrlägga den gamla älvfåran. Detta skapade nutidens "döda fall" med kanjons, jättegrytor och slipade hållar. Bevarade kojgrunder och kolbottnar i närheten av det skogsbruksmuseum som ligger i anslutning till forsen.

I området ingår även:

Flera boplatser av stenålderskaraktär, ett par boplatsvallar och härdar.

Manjärv [BD 69] (Älvsbyns sn)

Motivering:

Bymiljö i skogslandet med *odlingslandskap*, bred försörjningsbas, lång historia och bevarad bebyggelse.

Uttryck för riksintresset:

Bevarad bebyggelse. Sambandet mellan gårdar och marker, vatten och skogar visar sällsynt klart på en ekonomisk helhet där människor levt i balans med en givmild natur.

I området ingår även:

Kokgröpar, boplatsgropar, härd och tjärdalar.

ÖVERKALIX KOMMUN

Överkalix [BD 70] (Överkalix sn)

Motivering:

Centralbygd med förhistorisk bruknings- och bosättningskontinuitet kring sammanflödet av Kalixälven och Ängesån samt ett välbevarat *odlingslandskap* med många bevarade drag.

(*Fornlämningssmiljö, Bymiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Fornlämningar, bla boplatsvallar, boplatsgropar, gravar, kokgropar, boplatslämningar av stenålderskaraktär, härdar och sommargravar. Byar med äldre välbevarad bebyggelse, gamla gårdslägen och bevarad byastrukturer. Odlingslandskap längs älven som hävdas och har äldre drag kvar såsom diken, åkerholmar och lador.

Övre Lansjärv [BD 71] (Överkalix sn)

Motivering:

Rik förhistorisk *fångstmiljö* med en lång kontinuitet i nyttjandet, från äldre stenålder till tidig järnålder.

Uttryck för riksintresset:

Flera boplatser med boplatsvallar och fångstgropar samt fynd som visar på kontakter både väster- och österut.

Rikti-Dockas [BD 72] (Överkalix sn)

Motivering:

Bevarat *nybygge* i *skogsbygd* med ett isolerat läge i skogslandet mellan Råneälven och Kalixälven och som ännu ger en god uppfattning om hur försörjningsmöjligheterna gestaltade sig under 1800-talet.

Uttryck för riksintresset:

Skogssamiskt nybygge från 1860-talet med tre bostadshus, bagarstuga, sommarladugård, ladugård, härbre, avträde och lador. Runt bebyggelsen finns öppna odlingsytor.

ÖVERTORNEÅ KOMMUN

Tornedalen [BD 15] (delen i Övertorneå och Hietaniemi sn:r)

Motivering:

Älvdalsbygd med förhistorisk bruknings- och bosättningskontinuitet, präglad av ett öppet odlingslandskap med *bymiljöer*, vissa av medeltida ursprung, och fiskeplatser längs älven. En mångskiftande kulturmiljö med välbevarad jordbruksbebyggelse och byastruktur. Bebyggelse som är knuten till fisket visar i en bygd som etablerades tidigt på den viktiga kopplingen mellan fiske och jordbruk och som fortfarande har ett aktivt jordbruk och fiske. Tornedalen ger goda exempel på odlingsmarkens organisation och struktur i de östligaste delarna av Sverige. På många ställen syns en klar östlig påverkan i både bebyggelse och landskap då Tornedalen före 1810, då Finland skildes från Sverige, var en homogen bygd på båda sidor av älven. Detta speglas av förhållandet med suveränitetsholmarna i älven, där en svensk kan äga och bruka mark på en holme på finska sidan av gränsen och en finne äga och bruka mark på en svensk holme. (*Bruksmiljö, Gränsbygd, Fästnings- och skansmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Karaktäristiska *radbyar*, en del med medeltida ursprung, med öppna odlingsmarker intill älven och på suveränitetsholmarna med lador, diken, odlingsrösen och åkerholmar. Blandad bebyggelse med till stora delar högt kulturhistoriskt värde, t ex tornedalsgårdar, vasformiga aittor (dvs förrådsbodar),

BD län beslut RAÄ 1997-11-17. Revidering 2010 avseende värdetext för BD 33. Beslut 2019-02-13 avseende revidering av BD 8, BD 39, BD 40, BD 41, BD 42, BD 44, BD 45, BD 46, BD 47, BD 48, BD 49. Nytt anspråk: BD 75. Stryks: BD 43.
Dokument uppdaterat 2019-02-14.

timrade uthus, bodar och fiskebodar. Bebyggelsen är till stor del finskinspirerad och unik genom att större delen av bebyggelsen på finska sidan av älven brändes av tyskarna under andra världskrigets slutskede. *Fornlämningsmiljöer* från stenåldern vid t ex Svanstein. Brukslämningar efter Svansteins bruk som ingick i Kengisverken (se BD50). Tidigmedeltida *marknadsplats* med förkristna gravar och försvarsanläggning på kyrkudden i Hietaniemi. (Området berör även Haparanda kommun.)

Isovaara [BD 73] (Övertorneå sn)

Motivering:

Militär miljö från andra världskriget med strategiskt belägna försvarsanläggningar av såväl pedagogiskt som försvarshistoriskt intresse.

Uttryck för riksintresset:

Förläggingsbunkrar, förbindelsegångar, värn mm.

I området ingår även:

En boplats av stenålderskaraktär.